

Wstęp

W ostatnich latach jesteśmy świadkami dynamicznego i bezprecedensowego wzrostu kontaktów na polu kultury między polskimi artystami, organizacjami i instytucjami a ich odpowiednikami w Azji, szczególnie Azji Wschodniej i Indiach. Wynika to z wielu czynników, wśród których można wymienić postępującą globalizację, ekonomiczny rozwój Polski, stosunkowo rozbudowane instrumenty wspierania i finansowania kultury oraz aktywne działania instytucji, organizacji i osób prywatnych.

Globalizacja w polskiej kulturze przejawia się postępującą łatwością w nawiązywaniu kontaktów międzynarodowych między artystami i promotorami z Polski i zagranicy. Pole, które dawniej niemal w pełni zmonopolizowane było przez instytucje państwowe, takie jak Ministerstwo Spraw Zagranicznych czy Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, dziś jest obszarem niezwykle zdywersyfikowanych działań. Szczególnie w ostatnich pięciu latach obserwujemy coraz większą aktywność środowisk twórczych w bezpośrednim budowaniu relacji z partnerami azjatyckimi. Aktywni są poszczególni artyści, zespoły muzyki aktualnej i klasycznej, teatry, muzea. Polska nie jest już zamkniętym krajem gdzieś na uboczu, ale aktywnie uczestniczy w międzynarodowym obiegu kultury.

Stało się to możliwe nie tylko dzięki procesom globalnym czy dzięki dynamicznemu rozwojowi ekonomicznemu naszego kraju po wejściu do Unii Europejskiej. Częściowo odpowiedzialny jest za to również system finansowania kultury, który – choć poddawany jest zażartej krytyce – umożliwia stabilne wspieranie współpracy międzynarodowej naszych twórców.

Wiele osób wskazuje na liczne wady i ułomności systemu, który funkcjonuje obecnie, jednak w porównaniu z realiami w wielu innych krajach świata polskie nakłady na kulturę, od poziomu wojewódzkiego i miejskiego, po poziom ministerstw i instytucji bezpośrednio im podległych, wydają się stosunkowo wysokie. Co najważniejsze, stwarzają szansę na działania warunkowane nie tylko przez mechanizmy rynkowe. Nasze sale koncertowe czy festiwale są w stanie realizo-

wać ambitne programy obejmujące prezentacje dzieł nowych lub mało znanych, których na próżno by szukać w ofertach podobnych organizacji głównego nurtu kultury amerykańskiej, chińskiej czy japońskiej. Sprzedaż biletów nie jest bowiem jedynym ani nawet głównym kryterium, jakim kierują się dyrektorzy polskich organizacji kulturalnych, nadal ważne jest kryterium artystyczne oraz spójny profil programowy danej instytucji czy festiwalu. Ta ogromna wartość, wynikająca z publicznego systemu finansowania, jest na świecie zauważana. Docenia się ją szczególnie w Azji, gdzie mechanizmy rynkowe bardzo silnie wpływają na kształt sektora kultury.

Parę lat temu niewielu przedstawicieli branży kultury w krajach azjatyckich orientowało się w tym, co dzieje się w Polsce i co nasz kraj ma do zaoferowania w tej dziedzinie. Poza Chopinem i tańcami ludowymi nasz kraj często nie kojarzył im się z niczym. Dziś jest już zupełnie inaczej. Największe azjatyckie festiwale i czołowe sale koncertowe czy muzea znają polską ofertę i chętnie zapraszają naszych artystów. Do Azji intensywnie jeżdżą polskie teatry, a nasi muzycy klasyczni walczą o udział w tamtejszych rynkach. Artyści obecni są na wystawach, filmowcy na najważniejszych festiwalach, ceniony jest polski jazz i design. Nasza współczesna kultura okazała się tak atrakcyjna, a relacje z polskimi partnerami tak udane, że coraz więcej presenterów azjatyckich decyduje się na kontynuowanie tej współpracy.

Bardzo dużo zmieniło się w Polsce, jeśli chodzi o aktywność najważniejszych instytucji sektora kultury w Azji. Instytut Adama Mickiewicza (IAM), który odgrywa tu zdecydowanie najważniejszą rolę, od 2009 roku aktywnie buduje polską obecność w rejonie. W 2010 roku specjalnie do tego celu powołano Projekt Azja. Najważniejszymi kierunkami działań Instytutu są niezmiennie Chiny, ale również Japonia (od 2011 r.), Republika Korei i Hongkong (od 2012 r.), Indie (od 2014 r.) oraz Singapur, Tajwan i Makau. Aktywność IAM obejmuje następujące działania: identyfikację najważniejszych potencjalnych partnerów (prestiżowe festiwale i sale, środowiska twórcze otwarte na współpracę z polskimi artystami), budowanie bezpośrednich relacji z tymi partnerami i zapoznavanie ich z dorobkiem kulturalnym naszego kraju, zapraszanie na wizyty studyjne do Polski w celu wyboru najbardziej interesujących ich dzieł i artystów, współrealizację prezentacji tych dzieł i artystów w Azji, budowanie większych programów polskich sezonów, przeglądów i fokusów. W celu rozwijania wiedzy ogólnej IAM wydaje tam również publikacje o charakterze przekrojowym (współpraca z wydawnictwami lokalnymi) i prowadzi intensywne działania komunikacyjne (Internet, portale społecznościowe, media tradycyjne). Dofinansowuje wiele działań i projektów realizowanych przez inne polskie organizacje i instytucje, a które zgodne są ze strategią IAM w regionie. Na koniec, poprzez ministerialny program Kultura Polska na Świecie rozdziela granty mobilnościowe dla polskich artystów za granicą, z których co rok coraz więcej realizuje działania właśnie w Azji.

Drugą instytucją o kluczowym znaczeniu jest Ministerstwo Spraw Zagranicznych, które od 2012 roku do dziś uruchomiło w Azji trzy Instytuty Polskie, realizujące zadania w dużej części pokrywające się ze strategią IAM. Są to placówki

w New Delhi, Tokio oraz Pekinie (obecnie Instytut pekiński wciąż nie jest oficjalnie uznawany przez Chiny za osobną placówkę, lecz jedynie za Wydział Kultury Ambasady RP). Każda z nich ma około 5–6-osobowy zespół, czyli podobny do tego, jakim dysponuje Projekt Azja IAM. Dzięki wypracowanym przez IAM i Instytuty Polskie relacjom roboczym instytucje te w dużym stopniu wspierają się i uzupełniają. IAM dysponuje większymi budżetami i działa z Warszawy, mając bliskie kontakty ze środowiskami twórczymi w Polsce, Instytuty Polskie pracują na miejscu, zatrudniają współpracowników lokalnych i są w stanie realizować wiele działań organicznych oraz wspierać IAM przy większych prezentacjach. Obecnie zdecydowana większość projektów IAM w Azji realizowana jest w bliskiej współpracy z Instytutami Polskimi. W różnym stopniu aktywne na polu kultury są również inne placówki dyplomatyczne MSZ w regionie. Tu wiele zależy od zainteresowań, motywacji i wiedzy osób, które w tych instytucjach pracują. Niektóre Ambasady i Konsulaty RP prowadzą intensywne działania, mimo niewielkich lub prawie żadnych budżetów na kulturę, z kilkoma z nich blisko współpracuje IAM.

Poza IAM i placówkami MSZ, w Azji aktywne są również inne polskie instytucje kultury. Wymienić tu można przede wszystkim Narodowy Instytut Fryderyka Chopina, Instytut Książki, Filharmonię Narodową, Teatr Wielki – Operę Narodową, Muzeum Narodowe w Warszawie, Centrum Sztuki Współczesnej Zamek Ujazdowski, Muzeum Sztuki w Łodzi, Narodowe Forum Muzyki we Wrocławiu i jego festiwal Jazztopad czy Polski Instytut Sztuki Filmowej. Wiele innych czołowych organizacji kulturalnych realizuje długofalową współpracę z partnerami azjatyckimi. Z największych są to Sinfonia Varsovia, Stowarzyszenie im. Ludwika von Beethovena, Warszawski Festiwal Filmowy, Festiwal Warszawska Jesień, Festiwal Skrzyżowanie Kultur, Festiwal Boska Komedia, 13 Muz (Szczecin), Transetnika, Nowy Teatr (Warszawa), Teatr Polski we Wrocławiu, Opera Bałtycka (Gdańsk) i wiele, wiele innych. Jest też coraz więcej polskich artystów, którzy zyskali w Azji renomę i często zapraszani są tam w celu realizacji projektów artystycznych i na występy, są też tacy, którzy samodzielnie i bardzo aktywnie poszukują tam partnerów do współpracy. W tym miejscu, aby nikogo istotnego nie pominąć, należałoby wymienić kilkadziesiąt nazwisk.

Jak widać, obraz jest dziś bardzo złożony i urozmaicony. Jest to zdecydowanie nowa jakość w relacjach kulturalnych między Polską a krajami Azji. Na koniec można nadmienić, że środowiska twórcze coraz aktywniej i lepiej korzystają z funduszy centralnych i samorządowych, dostępnych nierzadko dopiero po pomyślnie zakończonych długotrwałych procedurach aplikacyjnych i konkursowych. Najważniejszym programem tego typu jest Promesa MKiDN, w której kraje Azji rokrocznie wpisywane są w priorytety geograficzne i dzięki której artyści mogą niekiedy uzyskać dość wysokie dofinansowanie.

Daleko Polsce do pełnej efektywności i przejrzystości inwestowania środków państwowych w kulturę, chcę jednak podkreślić, że możliwości istnieją i mimo wszelkich ograniczeń są one coraz lepiej wykorzystywane, również w kierunkach azjatyckich. W tę część świata inwestują zarówno te organizacje, które, tak jak IAM, opracowały długofalowe strategie rozwoju i rozpoznają w krajach tego

regionu ważnych partnerów na nadchodzące lata, jak i twórcy, którzy widzą w Azji potencjalny rynek i ciekawe pole do własnych działań.

Ponieważ sektor kultury w Azji ciekawi Polaków coraz bardziej, istnieje potrzeba popularyzacji wiedzy w tej dziedzinie. Choć na rynku księgarskim jest dziś bardzo dużo różnych publikacji o tym regionie, a szczególnie o Chinach, z reguły nie obejmują one wiedzy o współczesnej kulturze i jedynie w niewielkim stopniu mogą przygotować twórców, menedżerów oraz przedstawicieli instytucji i organizacji kulturalnych do dalszego rozszerzania i pogłębiania polskiej obecności w Azji. Niniejsza publikacja ma służyć przede wszystkim temu celowi. Autorami poszczególnych części są członkowie zespołu Projektu Azja IAM. Osoby te władają płynnie językami krajów, w których przyszło im działać, są wykształcone kierunkowo i dzięki wieloletniemu doświadczeniu codziennej współpracy z partnerami lokalnymi posiadają wyjątkową wiedzę, która być może dla wielu osób okaże się pomocna. Wierzimy, że jako przedstawiciele narodowej instytucji kultury mamy obowiązek dzielenia się wiedzą zdobytą w toku naszej pracy. Stąd pomysł, by te cenne doświadczenia, poparte opracowaniami naukowymi i źródłami branżowymi, zaprezentować czytelnikom jako jedyny w swoim rodzaju zbiór tekstów przedstawiających dogłębne studium sektorów kultury i aspektów współpracy kulturalnej z krajami Azji. Niniejsza publikacja nie przybliży działań IAM w regionie. Jej celem jest przede wszystkim możliwie obiektywna charakterystyka sektora oraz próba ukazania czynników i uwarunkowań specyficznych dla danego kraju czy regionu.

Książka składa się z sześciu części. Pięć z nich jest poświęconych strategicznym z perspektywy IAM krajom regionu Azji: Chinom, Republice Korei, Japonii, Indiom oraz, zbiorczo, Hongkongowi, Singapurowi, Makau i Tajwanowi. W ostatniej części przedstawiono charakterystykę dziedziny sztuk wizualnych we wszystkich tych kierunkach azjatyckich, dlatego w pozostałych tekstach o sztukach wizualnych napisano stosunkowo niewiele.

Autor każdej części prezentuje nieco inne podejście do tematu badań. Wynika to częściowo ze specyfiki sektora kultury w każdym z omawianych krajów, a częściowo z ogromnych różnic politycznych, ekonomicznych, społecznych i historycznych między tymi państwami. Mamy nadzieję, że różnorodność podejść prezentowanych przez autorów niniejszej publikacji okaże się jej zaletą, a czytelnik w pełni odczuje, jak wielkie są różnice między omawianymi krajami, choć z perspektywy polskiej mogą się one na pierwszy rzut oka wydawać do siebie podobne.

Żywimy nadzieję, że informacje zawarte w niniejszej publikacji okażą się pomocne zarówno dla analityków, jak i praktyków kultury zainteresowanych Azją i wiążących z tym regionem swoje plany zawodowe. Mamy też nadzieję, że będzie interesująca dla wszystkich, których Azja i kultury azjatyckie intrygują.

Marcin Jacoby